

Yazı İşleri tarafından yayınlanan basın özeti

DAİRE KARARI

ŞİMŞEK VE DİĞERLERİ v. TÜRKİYE*

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi, **Şimşek ve Diğerleri v. Türkiye** (Başvuru Numaraları [35072/97](#) ve [37194/97](#)) kararı ¹ için bugün yazılı bildirimde bulunmuştur:

Mahkeme, oy birliği ile;

- Başvurucuların yakınlarının ölümlerine ilişkin İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin **2. maddesinin (yaşam hakkı) ihlal edildiğine;**
- Ölümlerine ilişkin yetersiz soruşturmalarla ilgili 2. maddenin (yaşam hakkı) ihlal edildiğine;
- **13. maddenin ihlal edildiğine;** (etkili başvuru yolu hakkı)
- **14. maddenin ihlal edilmediğine;** (ayrımcılık yasağı)
- **17. maddenin ihlal edilmediğine** (hakların kötüye kullanılması yasağı) **karar vermiştir.**

Sözleşme'nin 41. maddesi (adli tazmin) kapsamında, Mahkeme altı başvuru müştereken 30.000 EURO ve diğer başvurucuların her birine 30.000 EURO manevi tazminat ödenmesine karar vermiştir. (Karara yalnızca İngilizce dilinde ulaşılabilmektedir.)

1. Temel olgular

Başvurucular, İstanbul'da yaşayan 22 Türkiye vatandaşıdır. Başvurucuların hepsi, İstanbul'un Gazi ve Ümraniye bölgelerinde 1995 yılında meydana gelen olaylar sırasında hayatını kaybeden kişilerin yakınlarıdır.

Başvurucular ve Türkiye Hükümeti, gerçekleşen olaylarla ilgili birbirinden ayrı beyanlarda bulunmuştur.

* Bu basın bildirisi İngilizce'den Türkçe'ye Avrupa Birliği'nin Hafıza Merkezi tarafından gerçekleştirilen Ağır İnsan Hakları İhlallerinde Cezasızlıkla Mücadele projesi kapsamındaki finansal desteğiyle Anasaya Gündemi işbirliğiyle Benan Molu tarafından tercüme edilmiştir.

¹ İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 43. Maddesi kapsamında, Bir Daire kararının verildiği tarihten itibaren üç ay içinde ve istisnai durumlarda, dava taraflarından her biri davanın 17 üyeli Büyük Daire'ye gönderilmesi talebinde bulunabilir. Bu durumda beş hakimden oluşan bir panel davanın, Sözleşme'nin ve Protokollerinin yorumlanması ve uygulanması yönünde ciddi bir belirsizlik olup olmadığı ya da genel önemden kaynaklı ciddi bir sorunun doğup doğmadığı ile ilgili olarak, Büyük Daire'nin kesin kararı vermesi için incelemede bulunmaktadır. Eğer bahsi geçen belirsizlikler ya da sorunlar bulunmuyorsa, panel söz konusu talebi reddeder ve karar kesinleşir. Bunun haricinde, Daire kararları üç aylık sürenin dolması ya da tarafların gönderme talebinde bulunmaktan feragat etmesi halinde de kesinleşebilmektedir.

Başvuruculara göre, 12 Mart 1995 tarihinde kimliği belirlenemeyen bir grup kişi taksiden Gazi mahallesinde bulunan beş kafeye ateş açmış, bir kişiyi öldürmüş diğer kişileri yaralamıştır. Saldırganlar daha sonra taksi şoförünü öldürüp kaçmıştır.

Yerel sakinler saldırıdan sonra polis memurlarının ilgisizliğinden şikayet etmiş ve bir grup, polis karakoluna yürümüştür. Polis, panzerlerle barikat kurmuş ve başvuruculara göre, gruba coplarla ve silahlarının arkasıyla saldırmıştır.

Ertesi sabah erken saatlerde yetkililer ile grup liderleri arasında gerçekleşen görüşme sırasında iki panzer göstericilere yanaşmış ve göstericilere ateş açarak bir kişinin öldürüp diğerlerini yaralamıştır. Civar mahallelerden binlerce kişi eyleme katılmaya gelmiş, polis barikatlarına taş ve madeni para atmıştır.

Sabah ilerleyen saatlerde polis yine göstericilere ateş açmış, daha fazla insanı öldürmüş ve yaralamıştır. Bazı göstericiler kaçarken vurulmuştur. Başvurucular, polislerin yaralıların hastaneye götürülmesini engellediğini ileri sürmüştür.

Öğlen, önceki olaylar sırasında öldürülen iki kişinin cenazesine katılan kalabalığa polis saldırmıştır. Bölgeye askeri güçler çağrılmış ve sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Başvurucular, grubun askerleri protesto etmediğini ve toplamda 15 kişinin öldürüldüğünü, 276 kişinin yaralandığını belirtmiştir.

15 Mart 1995 tarihinde Ümraniye’de kalabalık bir grup polisler tarafından kurulan barikatların karşısında toplamış ve bazı göstericiler taş atmıştır. Başvuruculara göre, üniformalı ve sivil kıyafetli polis memurları kalabalığa uyarıda bulunmada ateş etmeye başlamış ve çok sayıda kişiyi öldürmüş ve yaralamıştır. Gruptaki kimse ateşle karşılık vermemiştir. Hiçbir polis memuru öldürülmemiş ya da yaralanmamıştır.

Türkiye Hükümeti’ne göre ise, Gazi’deki olaylar sırasında güvenlik güçleri göstericileri sözlü olarak uyarmış, daha sonra kalabalığı dağıtmak için tazyikli su ve cop kullanmıştır. Bu işe yaramayınca havaya uyarı ateşe sıkılmıştır. Ancak kalabalık güvenlik güçlerine doğru yürümeye devam etmiş ve panzerlere yangın bombalarıyla saldırmıştır. Hükümet, Gazi ayaklanması sırasında 13 kişinin öldüğünü ve 195 kişinin (152 sakin, 36 polis memuru ve yedi asker) yaralandığını öne sürmüştür. Ümraniye’deki olaylar sırasında grup içindeki silahlı kişiler güvenlik güçlerine ve kalabalığa karşı ateş etmeye başlamış, güvenlik güçleri havaya uyarı ateşi açmıştır. Hükümet ayrıca yaralıların hastaneye götürüldüğü sırada kalabalığın slogan atmaya ve sığınakların arkasından taş atmaya devam ettiğini söylemiştir. Yedi balistik rapor, mağdurların vücutlarından çıkartılan hiçbir kurşunun iki olay sırasında görevde olan güvenlik güçlerinin silahlarıyla eşleşmediğini ortaya koymuştur.

11 Nisan 1995 tarihinde her iki olayda öldürülen kişilerin yakınları şikayette bulunmuştur. Polis memurlarının yakınlarını orantısız güç kullanarak ve uyarıda bulunmadan kalabalığa ateş açarak öldürdüklerini iddia etmişlerdir. Şikayetçilere göre, polis, Alevi’lere ait Gazi mahallesinden göstericilere karşı kasıtlı olarak silah kullanmıştır.

1995 yılının Temmuz ayında ve 1998 yılının Mart ayında savcı, Gazi eylemleri sırasında görev yapan 22 polis memuru hakkında iddianame düzenlemiştir. Sonunda, üç kişiyi öldürmekten bir polis memuru suçlu bulunmuş ve beş yıl hapis cezası ile cezalandırılmıştır. Bir polis memuru ise bir kişiyi öldürmekten suçlu bulunmuş ve bir yıl sekiz ay hapis cezasına çarptırılmıştır. İki

polis memuru da üç ay süre ile görevlerinden uzaklaştırılmıştır. 1995 yılının Nisan ayında dört kişinin ölümü ile ilgili başlatılan soruşturma ise hala devam etmektedir.

1995 yılının Nisan ayında ölen kişilerin aileleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'na 150,000,000 Türk Lirası (yaklaşık 2,800 Euro) tazminat ödemiştir.

1997 yılının Nisan ayında ve 1998 yılının Kasım ayında ise Üsküdar savcılığı, Ümraniye olayları sırasında görevli olan polis memurları hakkında soruşturma açmaya yer olmadığına karar vermiştir. Başvurucuların itirazları olumsuz sonuçlanmıştır.

2. Usul ve Mahkeme'nin yapısı

Başvurucular, sırasıyla, 7 Şubat ve 12 Mayıs 1997 tarihlerinde İnsan Hakları Avrupa Komisyonu'na başvuruda bulunmuş ve bu başvuru, 1 Kasım 1998 tarihinde İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'ne gönderilmiştir. 20 Nisan 1998 tarihinde bu başvurular birleştirilmiş ve 4 Mayıs 2004 tarihinde kabul edilebilir bulunmuştur.

Karar, aşağıda isimleri yer alan Daire'nin yedi hakimi tarafından verilmiştir:

Jean-Paul **Costa** (Fransa), **Başkan**,
András **Baka** (Macaristan),
Riza **Türmen** (Türkiye),
Karel **Jungwiert** (Çek Cumhuriyeti),
Mindia **Ugrekheldze** (Gürcistan),
Antonella **Mularoni** (San Marino),
Elisabet **Fura-Sandström** (İsveç), **hakimler**,

ve ayrıca Stanley **Naismith**, **Bölüm Yazı İşleri Müdür Yardımcısı**.

3. Kararın özeti [2]

Şikayetler

Başvurucular, özellikle, polis tarafından kullanılan orantısız güç nedeniyle yakınlarının öldürüldüğünden ve başlatılan soruşturmaların yetersiz olduğundan şikayet etmiştir. Başvurucular ayrıca dini inançları sebebiyle ayrımcılığa uğradıklarından şikayetçidir. Başvurucular, Sözleşme'nin 2., 6 § 1 (adil yargılanma hakkı), 13., 14. ve 17. maddelerine dayanmıştır.

Mahkeme'nin kararı

Madde 2

Başvurucuların yakınlarının ölümü

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi, Gazi ve Ümraniye olayları sırasında görevde olan polis memurlarının hareket ederken ve baskı altında ve panik halinde kararlar alırken büyük bir bağımsızlık içinde olduklarını gözlemlemiştir. Mahkeme bu nedenle açık ve merkezi bir emirin yokluğunun polislerin kalabalığa doğrudan ateş etme riskini artırdığını belirtmiştir.

Dahası, kalabalığı dağıtmak için göz yaşartıcı gaz, plastik mermi, TOMA gibi gerekli ekipmanları sağlama görevi her iki mahalledeki gergin durumun farkında olan güvenlik görevlilerinin sorumluluğundaydı. Mahkeme'nin görüşüne göre, bu gibi ekipmanların eksikliği kabul edilemez.

Sonuç olarak Mahkeme, başvuruçuların davasında, göstericilerin dağıtılması için kullanılan ve 17 kişinin ölümüne sebep olan gücün mutlak gerekli güçten fazla olduğuna ve bu nedenle Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Ölümlere ilişkin soruşturma

Mahkeme, Gazi ve Ümraniye'de meydana gelen olaylarla ilgili yerel makamların üç ayrı soruşturma başlattığını gözlemlemiştir. Fakat bu soruşturmaların yürütülmesinde çarpıcı ihmaller bulunmaktadır.

Mahkeme, yerel mahkemeler tarafından atılan adımların ağır ve isteksiz olduğunu gözlemlemiştir. Yerel mahkemeler sürecin hiçbir aşamasında yetkililerin operasyonu yürütmelerindeki eksikliklerin ya da göstericilerin dağıtılmasında orantılı bir güç kullanıldığını güvence altına alamamalarının sorumluluğunu tam anlamıyla incelememiştir. Ayrıca, suçlu bulunan iki polis memuru görece hafif cezalar almıştır. Öldürülen dört kişinin ölümlerine ilişkin soruşturma on yıldan uzun bir süredir ve hala devam etmektedir ve elle tutulur bir sonuç görülmemektedir.

Son olarak, Ümraniye olaylarına ilişkin olarak başlatılan soruşturma ile ilgili Mahkeme, polisler tarafından ölümcül gücün orantısız bir şekilde kullanıldığı yönündeki ağır ve ciddi iddialara karşı savcının daha büyük adımlar atması gerektiğini belirtmiştir. Mahkeme, yetkililerin olaydan sonra sadece sekiz tane kurşun toplayabilmiş olmasını şaşırıcı bulmaktadır. Ayrıca, balistik raporlar sadece o gün görev yapan polis memurlarının silahlarındaki kurşunların karşılaştırılmasıyla ilgilenmiştir. Hangi silahların kullanıldığına dair herhangi bir belirti bulunmamaktadır. Mahkeme'ye sunulan belgelerden anlaşılan, savcının polis memurlarının anlattığı olguları sorgusuz bir şekilde kabul ettiği görülmektedir.

Bu arka plana karşı Mahkeme, yetkililerin, başvuruçuların yakınlarının ölümüne ilişkin hızlı ve etkili bir soruşturma yürütmediğine karar vermiştir. 1995 yılının Mart ayında meydana gelen trajik olaylara karşı Türk ceza sistemi, devlet görevlilerinin sorumluluğunu tam anlamıyla ortaya çıkartmakta yetersiz kalmıştır. Tüm bu nedenlerle Mahkeme, başvuruçuların yakınlarının ölümüne ilişkin hızlı ve yeterli bir soruşturma yürütülmesinin Sözleşme'nin 2. maddesine aykırı olduğuna hükmetmiştir.

Madde 6 § 1 ve 13

Mahkeme, başvuruçuların Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası altındaki şikayetinin soruşturma makamlarının başvuruçuların yakınlarının ölümüne olan yaklaşımı ve şikayetleri için etkili başvuru yollarına erişimleri ile ilgili daha genel şikayetine ayrılmaz bir şekilde bağlı olduğunu gözlemlemiştir. Bu nedenle, başvuruçuların 6. madde şikayetini 13. madde altında düzenlenen daha genel bir yükümlülük olan Sözleşme'nin ihlaline karşı etkili başvuru yolları sağlama yükümlülüğüyle bağlantılı olarak incelemek daha uygun olacaktır.

Mahkeme, mağdurların yakınlarına tazminat ödemekle Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlali tek başına giderilmiş olmayacağını kaydetmektedir.

Mahkeme Türkiye Hükümeti'nin başvurucuların yakınlarının ölümü nedeniyle 2. madde altında sorumlu olduğuna karar verdiğinden, başvurucuların şikayetleri 13. maddenin amaçları için 'savunulabilir'dir. Bu nedenle yetkililer, başvurucuların yakınlarının ölümüne ilişkin olaylar hakkında etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğü altındaydı. Fakat, 2. maddede yer verilen soruşturma yükümlülüğünden daha geniş zorunluluklar içeren Sözleşme'nin 13. maddesi ile uyumlu bir ceza soruşturması yürütüldüğünden bahsetmek mümkün değildir.

Mahkeme, başvurucuların yakınlarının ölümüne ilişkin etkili başvuru yollarından mahrum bırakıldıklarına ve bu yüzden, oy birliği ile, Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Madde 14 ve 17

Mahkeme, başvurucuların dini inançları sebebiyle ayrımcılığa maruz kaldıkları iddialarının temelsiz olduğuna karar vererek, oy birliği ile, Sözleşme'nin 14. ve 17. maddelerinin ihlal edilmediğine hükmetmiştir.
